

Před kometou za kometou

V roce 1988 jsem v Praze dokončila vysokou školu a odstěhovala jsem se k babičce do Brna. Vrátila jsem se do domu svého dětství a od července do září 1988, než jsem získala zaměstnání, jsem se zabývala prohledáváním nekonečně členitých skrýší v rodinném domě. Krajkoví látek, na kterých vyrostly nesčetné generace molů, kožešinové límce, ze kterých se sypala srst, pozoruhodné množství klobouků, dětské hračky předválečné výroby. Překvapivé bylo, že na dně každé skříně ležel větší či menší balík nějakých spisů. Byly to dopisy. Ukládané i s obálkou, často s konceptem odpovědi. Mezi nimi programy koncertů, tramvajové jízdenky, reklamní letáky, účtenky. Léta netknuté. Ukládaly se jako geologické vrstvy, jako dobové sedimenty se zkamenělinami živočichů.

Bylo mi jasné, že tuhle nepřehlednou zmet jednou někdo nevraživě naskládá na starý dětský kočárek a odveze do sběru. Proto jsem celou tu hromadu roztřídila podle let, vyházela obálky a složenky, až se nakonec úhledně seřazené listy vešly do jedné velké plastické přepravky. Určitě jsem vyhodila i věci, kterých by mi bylo dnes líto, ale byla to cena za zachování jádra příběhu.

Chodila jsem kolem velkého rozkládacího stolu, na který se vešlo přesně dvanáct ročníků, ukládala jsem dokumenty podle vročení a dopisy z těch let, které se zrovna na stůl nevešly jsem dávala stranou k dalšímu zpracování. Některé listy jsem vzala do ruky mnohokrát, než se na stole objevil štos označený tím správným rokem. V křesle vedle stolu seděla babička, tenkrát už skoro slepá, a vyprávěla své životní historky. Někdy mě to pletlo, tak jsem si dokola předříkávala: “Padesát šest, padesát šest, padesát šest, padesát sedm...”

Více jak deset let pak štos papírů ležel netknutý, protože jsem měla jiné starosti. Jednou v létě, byla jsem na chalupě se svým dvouletým synem, přijel na návštěvu můj kamarád, který měl za sebou svou první knihu a nějaké filmové scénáře. Ukázala jsem mu tu papírovou nadílku a zeptala se ho, jestli by to něchtěl nějak literárně zpracovat. Martin nad tím seděl půl dne a já zatím prala a vyměnovala plenky, pak jsem dala Ondřeje spát a opatrně jsem sledovala kamaráda, jak zodpovědně pracuje. Z toho něco bude, těšila jsem se.

Když konečně zvedl hlavu, jen pokrčil rameny. „V tomhle se vyznáš jenom ty,“ řekl. „Ty víš, kdo byl čí bratr nebo strýc, přibližně znáš osu jejich životních příběhů, tohle je práce pro tebe.“

Ze začátku jsem nevěděla jak do toho. Dosud jsem psala jen odborné články a tak jsem to zkusila pojmut vědecky a dokumentárně. Jenže to nebylo ke čtení. Navíc mě ty příběhy intenzivně inspirovaly k fabulaci a nakonec byl z toho román, který se tvářil jako doslovný dokument. Dokonce jsem si některé postavy vymyslela a složila je z fragmentů autentických příběhů. Nazvala bych ten žánr beletrií faktu. Zmatek nastal, když knížka vyšla. Vypadla totiž předmluva a tak nebylo čtenáři úplně jasné, co to vlastně čte. Občas si někdo myslel, že je to nějaká mystifikace nebo snad podvrh. Někteří byli také toho názoru, že jsem to jen někde opsala. Stala jsem se obětí vlastní

důkladnosti, se kterou jsem jsem si dala práci s charakterizací postav literárním stylem, kterým psali.

Když jsem na románu pracovala, byla jsem přeci jen hodně připoutaná k chronologickému zpracování. V těchto audionahrávkách jsem ale vybrala ukázky tak, aby se k sobě vztahovaly v rámci určitého tematu a tak vznikla nová struktura v průřezu časem.

Hlavním hrdinou je můj dědeček Alois kterému se říkalo Alo, jehož deníky tvoří osu vyprávění. Jména jsem ovšem změnila, protože ne všichni členové mé rodiny byli mým literárním počinem nadšení. Císt o sobě v modu literární postavy, to se nelíbí každému a vyžaduje to vůči autorovi velkou míru tolerance.

Pro mne osobně bylo velkou zkušeností zprostředkovaně prožívat období, která známe převážně z dějepisných generalizací. Například padesátá léta. Spíše než k velkomyslnému odpouštění vyzývá tento příběh ke shovívavosti k vlastním dějinám a k sobě samým. Někdy jsou tragické okolnosti skutečně nad lidské síly.

Uherské Hradiště

Můj pradědeček byl listovním ředitelem pozemkové knihy v Uherském Hradišti. Původně byl četník, ale vypracoval se ve státní správě. Jeho předkové byli po několik generací kováři v Lipovci a myslím, že ta kovárna dodnes stojí. Kovárnu dostal někdy na počátku devatenáctého století jeden můj prapředek od majitele panství po té, co si vzal svobodnou matku Barboru Solářovou a dítě si osvojil. Má se za to, že tento syn a dědic kovárny byl hraběcím levobočkem.

Moje prababička byla z početné rodiny majitele statku a zemského poslance. Jmenoval se Svoboda, jako mnoho sedláků, jejichž předkové se stali svobodníky již v době nevolnictví. S mým pradědečkem měli pět dětí, čtyři chlapce a dceru. V roce 1918 však ze spokojené a velmi soudržné rodiny zbyla jen matka, nejstarší syn a nejmladší dcera. Jeden z chlapců zemřel v kojeneckém věku, druhý na spálu ve věku čtrnácti let, druhý nejstarší Arne jako dvacetiletý v ruském zajetí. Otec ztrátu dětí neunesl. Trpěl depresemi natolik vážnými, že ani nemohl vykonávat povolání. Nerasthenie se tomu tenkrát říkalo. Jednou se nevrátil z procházky a našli ho utopeného v řece Moravě.

Srpen 1914, Alův deník

Prázdniny míjejí, nic moc se neděje a včera mi bylo osmnáct. Začal jsem si psát deník, abych ten čas nějak zachytil. Šel jsem včera k příbuzným do Zdounek cestou, kterou s Otcem a Arnem chodíváme. Přes pohoří Chřibů se zastávkou u Králova stolu, dolů k Roštínské kapličky, kde se za dobrého počasí koupeme a pak přes Střílky do Zdounek, kde býváme zrovna když vycházejí první hvězdy. Ráno pak zpět.

Býval jsem venkovan, ale už jsem to vlastně zapomněl. Je to příliš dlouho, co jsme se přestěhovali do Hradiště. Přesto s Arnem často vzpomínáme, jak jsme si hrávali u potoka ve Zdounkách. Anička byla tehdy ještě malá, Otík v kolébce a my, starší kluci jsme běhali celé dny venku. Jen co na jaře obeschly louky Na hadrách nebo Na městečku, hrálo se ve

fizule, knoflíky a kuličky. Taky na raubry regonistry a na četníky. Obyčejně se raubři mezi sebou poprali, zrovna tak četníci a konec hry byla výplata za roztržené kalhoty.

Jak se nám zdál náš svět velikým! Když jsem tam byl včera, užasl jsem nad nepatrností všeho toho. Sad se mi jevil jako větší zahrada a rybníček jako špinavá louže. Jakkak se mi asi bude jednou jevit náš městský byt s dvorkem nazývaným zahrádka a s nebezpečnou paní Gavendovou v domovnickém bytě? Tatínek jednou říkal, bylo to loni v lednu, když jsme nad Kunovským lesem pozorovali kometu, že přichází nový věk. Těmto letům se prý bude říkat epocha před kometou.

Nakonec se jim říkalo léta před válkou.

Srpen 1914, Alův deník

Veslovali jsme proti proudu řeky s Kupkou a on měl víno. Já to nemám rád. Hvězdy pak proudí. Veslovali jsme proti Moravě, dokud jsme toho neměli dost. Ležel jsem na dně loďky, koukal do tmavnoucího nebe a skoro usínal. Dívky zpívaly na prádlech a cvrček cvrkal jakoby z hloubi vod. Moravo, Moravo, řeko Léthé. Slyšel jsem cvrčka, ale viděl drolící se světlo.

Září 1914, Alův deník

V ošetrovatelském kurzu jsme zatím jednali jen o společných odznacích a legitimacích. Mluvílo se o blížícím se transportu raněných, ale nenaučili nás dosud ničeho. Jedna sestra, diákonka studovavší v mateřském domě v Kaieserwerthu, která viděla kus světa, pravila, že z počátku budeme stejně jen nosit vodu a překážet, protože vyškoleného personálu bude dost. Až dámy přestanou bavit legitimace a ošetrovatelky budou povolány na frontu, nastane teprve práce. Potrásala hlavou a dívala se na mne vybledlýma modrýma očima. „Jenže to vy budete dávno v první linii.“ Bránil jsem se, nemile dotčen, a namítal, že proti Rusku pilně vítězíme a že se má za to, že do vánoc bude po válce. „Tolik věříte naší válečnické zdatnosti?“, namítla a do rozmáchlého gesta zahrnula místnost s rokujícími studentkami z obchodní školy, lejstra rozsypaná na hospodském stole a balíky obvazů deroucí se z potrhaných obalů. Připadalo mi, že se mi posmívá, že ví o prázdnotě bytí, které dosud nechci uvěřit. Seděla pak mezi nosítky vojáků a vydýchávala z jejich vzduchu poslední zbytek touhy žít. Rozčileně jsem se procházel před vchodem a kouřil. Děsná ženská.

Říjen 1914, Alův deník

Byl jsem dnes jsem svědkem Práskalova a Tláskalova fiaska v jejich incidentu s ředitelskou palmou. Odcizili ji již před měsícem z chodby před ředitelským bytem a dali ji do třídy na skříň těšící se, jak bude ředitel Bartocha klasickým jazykem nadávat: „Jako sveřepí Turkové se chováte ...“, Bartocha byl na hospitaci, palmu uviděl a neřekl ani slovo. Práskal byl z toho tak otrávený, že květináč hned po hodině vrátil na místo.

Říjen 1914, Alův deník

Dnes si to Práskal s Tláskalem vynahradili. Práskal se o přestávce natřel křídou a do půli hodiny řečtiny s panem ředitelem se skrýval za knihou. Pak vstal, jakoby se chtěl dovolit na záchod, když tu zavrával a zhroutil se na klín Tláskalovi. Spolužáci, kteří už na to čekali, ho lapli za ruce a nohy a vynesli na chodbu, kde ho složili jako skolené zvíře. Tam ovšem

ihned přišel k sobě a šel domů na svačinu. My, zbylí, jsme až do konce hodiny hryzli tužky, abychom nepropukli v smích.

Březen 1915, Alův deník

Mamička byla na slavném procesí na Hostýně a vyprávěla, jak tam kráčeli venkované v krojích, měšťanky s obrovskými klobouky a ranění vojáci v hadrech. Bída těch vojáků vehnala mamince slzy do očí. Sestra Anička si po průvodu též pláčem ulevila, že se prý na to nemohla dívat. Vedle nastrojených městek belhající se trosky, které ještě před rokem byly mladými muži.

Arne pak zpíval se sborem na slavné mši a prý to strašně zbodali. Zpřeházeli tak odpovědi a antifony, že ani kněz nevěděl, čím je. Nový regenschori to podle Arnových slov řídil jak brněnský strážník dopravu a sbor z toho byl celý popletený. Holky se nakonec začaly hihňat a to byl konec. Farář jen zoufale dával znamení, ať už jsou proboha zticha.

Duben 1914, Alův deník

Otíkovi se dnes přihodila nepříjemná příhoda. O svačině k nám domů vrazila rozhořčená mlékařka Oslzlá a křičela na celou chodbu, že pan listovní vychovává ze svých dětí zloděje. Z domovnického bytu vylezla paní Gavendová a nahoře na schodech stála ulekaná matinka a pokoušela se pochopit, z čeho ji Oslzlá obviňuje. Ta trvala na tom, že jí Otík ukradl litr mléka, nechal si ho nalít do bandasky a utekl bez placení. Do všeobecné vřavy přišel tatínek z úřadu a jal se Otíka vyslýchat. Ten byl tak vyděšen, že se nezmohl na slovo, kývnutím přisvědčil, že utekl s mlékem a víc z něj nikdo nedostal. Zavřel se do světničky a hořce tam plakal nad rozevřeným latinským sešitem.

Tatínek se durdil u svačiny a mně vážla buchta v krku. Bylo mi Otíka líto. Musel mít nějaký vážný důvod, peníze možná ztratil, ale určitě nezpronevěřil. Tatínek si doléval kávu mlékem, když tu mu důvod cinkl do hrnku, až káva cákla na náprsenku. Lžičkou vytáhl půlkorunu a volal Otu k odpovědnosti. Ukázalo se, že Otík přišel na to, že odstředivá síla drží půlkorunu v roztočené bandasce takovou silou, že tato nevypadne ani ve chvíli, kdy je bandaska vzhůru dnem. Jda k mlékaři, pozoroval tento podivný jev a roztočenou nádobou ohrožoval kolemjdoucí. Bandasku pak přistavil k naplnění a když měl platiti, teprve si uvědomil, že koruna je stále na dně. Pokusil se mlékařce vysvětlit, že musí mléko přelít, ona si však myslela, že ji chce ošidit a nasupeně požadovala peníz. Otík se vyplížil i s mlékem, když se věnovala dalšímu zákazníkovi, byvše rozhodnut dluh druhý den doplatit. Neodhadl však reakci nepříliš dovtipné dámy a byl pak vývojem situace tak zaskočen, že se nezmohl na obranu. Byl jsem vyslán do mlékárny vše vysvětlit, ale tam jsme na sebe s vádychtivou Oslzlou křičeli. Tatíček mne nepochválil, tak jsem šel trucovat k Otíkovi.

Ruská fronta

Alois narukoval v dubnu 1915 a dal se zapsat jako jednoroční dobrovolník. V důstojnické hodnosti se dostal na ruskou frontu v říjnu 1915. Bratr Arne dorazil na ruskou frontu o rok později a již v srpnu padl do zajetí. Tato ukázka je složená z Aloisových deníkových záznamů a Arneho dopisů. Ve skutečnosti jsem ale použila i jiné záznamy a jiné vzpomínky. Nedejte se tím rušit. Nic o této válce není vymyšlené a chronologie vývoje války je zachovaná a ověřená.

Říjen 1915, Nikulieze, Alův deník

Dnes jsme pochodovali přes Vladimír Volyňský do Jakoviči, a dále až do hluboké noci. Svítily podzimní hvězdičky, na západě se skláněla k obzoru souhvězdí letní a na východě vynořoval se cípek Oriona. Země byla jak plochá poklička na nesmírné míse zvolna proudící vesmírné polévky. Představoval jsem si, že sám putuji po ruské zemi, od vesnice k vesnici, mezi poli, lesíky a úžlabinami, stovkami stále stejných verst.

Leden 1916, Čartoryjsk

Trávíme dny v zákopech nebo u ohničků v sosnovém lese za linií. V noci chodíme na polní stráž a pereme se s Rusy o feldwachy. Začal jsem se ve volném čase cvičit ve střelbě a zaznamenal jsem od doby svého výcviku značný pokrok. Jest to vlastně úleva být v boji. Ach ta kasárenská nuda! Ráno se vracím na smrt unaven a hluboce spím bez jakýchkoli snů. Někteří si zaznamenávají, kolik zásahů se jim v noci povedlo. Já to nedělám.

Unor 1916, Čartoryjsk

Přišla krátká obleva a v zápětí znovu mráz. Do zemljanky nám visí stále se rozpouštějící a obnovující se krápníky. Sníh je pokryt ledovou krustou, která se nevypočitatelně boří, cesty jsou samý hrbolatý led.

Ruští velitelé vyhnali mužstvo k bodákovému útoku. Překvapili nás včera za svítání, ale než stačili doběhnout za třetí řadu zátarasů, byli jsme už i my před okopy. Řady klouzaly a padaly, nebylo možno udržet vojáky pohromadě. Promísili jsme se s nepřítelem a bili jsme se tvář v tvář, muž proti muži. Mezi tím vyšlo slunce. Ustoupit po lámajících se ledových krách se nedalo, byli bychom na místě ubiti. Tak zbývalo jen bít a zabít. Krví potřísněný sníh, kouřící rozervaná těla, grimasa, záblesk bělma, výpad bajonetem. Strach a vztek, jaká nádherná síla! Tělo pracuje bez únavy, ruka je pádná a přesná. Konečně začíná pálit artilerie, právě před naše zákopy.

Naskákali jsme zpátky a kryli se. Strhli jsme s sebou několik Rusů. Nežli si kterýkoli z nich uvědomil svou osudnou chybu, vytahoval z něj někdo bajonet. Nevím, kolik Rusů se v hlubokém sněhu dostalo zpět, ale předpolí bylo těly doslova poseto. Díky mrazu nezapáchají. Úplně jsme rozstříleli lesík u feldwachy.

Spal jsem až do poledne. Před zemljankou mě oslnilo slunce a v tu chvíli jsem si vzpomněl na včerejší zážitky. Zkoumal jsem svou náladu, ale byla jen trochu líná. Namohl jsem si pravou ruku a zjistil jsem, že mám poškrábaný obličej, asi od ledu. Pocit fyzické síly a zbystřených smyslů se kupodivu neztratil. Poslouchal jsem sluhovy kroky, jak se ke mně ze zadu blíží sněhem, a představoval jsem s ho tak jasně, jako bych viděl celým tělem.

Až odpoledne se mě zmocnila ochablost. Cítím slabou nevolnost. Vzpomněl jsem si, jak jsem se vždycky odvracel, když mamička zbavovala maso balicího papíru. Pak zakrojila a prsty roztahovala ránu, aby znovu řízla.

Březen 1916, Királyhida, bratr píše Alovi

Milý bratře,

Napiš alespoň lístek! Už měsíc jsme o Tobě neslyšeli. Mamička doma hyne strachy. Včera nám skončilo cvičení. Pochodovali jsme dvě hodiny někam za Bruck a tam jsme na kopci měli zakopat bojovou linii. Předstírali jsme, že po nás nepřítel pálí, tak jsme se zakopávali v leže na břicho a polní lopatky jsme používali jako lžíce. Sluníčko svítilo a jen co jsme byli

hotovi, naskákali jsme do zákopu a vyhřívali se. Nepřítel pořád nikde, když tu zčistajasna snesl se na nás nepřátelský aeroplán a přistál hned před linií. Náš nepřítel je, jak známo, úplný idiot. Zajali jsme posádku a postavili u aeroplánu stráž. S menáží na nás zapomněli a od šesti od rána jsme ničeho nejedli, takže jsme zajásali, když jsme v přihrádce na letecké mapy našli chleba a kus špeku. Pak nás přišli vystřídat. Stáhli jsme se do zálohy a vyhřívali se dále. Nepřítel nedorazil. O šesté večer toho měl oberleutenant právě dost a obsadili jsme hospodu. Tam nám nechtěli ničeho dát, ale když se hoši rozhodli dojít s flintami pro starostu, objevil se najednou chleba, wurst a víno. Řádně jsem tedy oslavil své povýšení na kaprála. V životě jsem tolik vína nevypil, ale nebylo mi po tom nic. Toto bylo jedno z našich slavných vítězství, protože zatím při všech cvičeních nepřítel kapituloval.

Tvůj Arne

Srpen 1916, někde v Rusku, Arne píše rodičům

Drazí,

nevím máte-li ode mne zpráv, neb já jsem od Vás dosud žádných neobdržel. Snad Vám sdělili, že jsem byl zajat hned na začátku Brusilovy ofenzivy. To Vám musím vyličit.

Byli jsme v záloze, ubytovaní ve vsi, když tu jsem pozoroval, že rusínský kluk na koni bez sedla shání krávy z pastvy v poledne místo navečer. Četař po něm chtěl hned střílet, ale nedovolil jsem mu to. Dál jsem se povaloval a jak tak mžourám do slunce, mezi stromy se kmitají šedé pláště. Chvilí nebylo poznat, kdo to je, ale jen jsme rozeznali ruské zvědy, popadli jsme blůzy a utíkali k praporu. Za chvíli již nastupovaly za řekou řetězy Rusů. Každý nesl kámen, který hodil do řeky, takže zatímco první brodili po pás, dalším sahala voda jen k okraji vysokých bot. V tu chvíli začala kanonáda mířící nad naše hlavy. Náš prapor byl již ten tam. Ustoupili, lumpové, a nás nechali mezi přehradou dělostřelby a předvojem Rusů.

Moc jsem si nezabojoval ani nezavelel. Naskákali jsme do lesa jako zajíci a zůstali schovaní, dokud se palba nezačala vzdalovat. Plížili jsme se na východ, dál od zvuků boje, když tu přede mne s hvizdem dopadl šrapnel, ale nevybuchl. Leknuv se, skočil jsem zpět na okraj rokle, ten se se mnou utrl a již jsem se válel nějakých dvacet metrů pod příkrým srázem. Nezbylo, než pokračovat roklí a tmou, až jsem došel k zátarasu z pokácených stromů. Chtěl jsem zalézt do hustých větví a vyčkat, co mi ráno přinese. Něco se tam hnulo. Srdce se mi zastavilo, ale to jsem již v mručivých zvucích rozeznal moravské klení. Bratři moji!

Za svítání jsme se vydali proti slunci a posbírali dalších sedmnáct chlapců. V ranní mlze jsme vyšli na mýtinu, a tam si povídali další dva, nevidíce, neslyšíce. Vynořili jsme se jim za zády a četař povídá: „Baf, kujóni, Jo, kujóni, ale ruští. Obstoupili jsme je a koukali na ně s otevřenou pusou. Vypadali jak z ruské legendy, růžolící blondýni ve vysokých botách, dobře oblečení, dobře živení. Posuňky jsme se jich ptali, kde jsou naši, a oni ukazovali, ale krčili rameny, jako že si nejsou jistí. Tu se mlha roztrhla a viděli jsme údolí plné ohňů. Od nich přicházel výhružný hlouček a sahal po zbraních. Tak jsme se prohlásili za zajatce.

„Remeny brosaťte na zem,“ Ruští střelci nás vedli k veliteli. Nabídl nám čaj ze samovaru a bílý chléb. Stráže zatím zvědavě ohmatávaly naše věci a již jsem viděl, jak moje houně putuje kamsi pryč. „Neberte mi ji,“ protestoval jsem. Na rameno mi však dopadla velitelova těžká ruka: „Ničevo těbě nēnado, u nas polučiš vsjo,“ usmíval se přátelsky. No to jsem tedy polučil. Řemení mi nescházelo, ale z osobních věcí jsem zachránil jen prsten a v noci jsem se trásl zimou.

Pak už nás zařadili do transportu, kde jsme se cítili jako doma. Samé známé tváře. Zbytky mně svěřeného mužstva, spolužáci z gymnasia, řezník z naší ulice, školník z obchodní

akademie... S Boříkem nadučitelů a s mladým Landou jsme utvořili Slovácký samoúživný komitét, jako kdysi na školním výletě. Získali jsme pro sebe dokonce jeden nůž, což je sice zakázáno, ale hodí se. Na krájení chleba i na jeho obranu.

Buďte dobré mysli a nemějte o mne strach, válka už pro mne skončila.

Váš Arne

Srpen 1916, Szelwow, Alův deník

Přes noc stavíme opevnění a nad ránem se vracíme do zemiňanek. O páté nás probudila dělostřelba a následoval alarm. Sotva jsme utvořili schwarmlinii, ruská střelba sílila. „Což jsou Rusové tak blízko?“, říkal jsem si klopýtaje tmou. A byli. Hned jsme je uviděli, jak postupují vzpřímení, ani se nekryjí, a v chůzi pálí. Vida nás, zarazili se, a to už jsme měli rozkaz k útoku na bodáky. Hnal jsem se před chlapy s pistolí v pravé a holí v levé ruce a řval hurááá. „Utíkejte, Moskali, utíkejte,“ říkal jsem si zoufale. A oni utíkali. Artilerie nás dobře sledovala, takže pálili před nás. Rusi se pomaleji zastřelovali a schytávali to jen opozdilci. Hnal jsem proto všechno kupředu a za nějakou dobu jsme byli v bývalých našich posicích, ze kterých nás Rusi před měsícem vyhnali. Jak to tam vypadalo, těžko se popisuje. Tam vyčnívala z bláta ruka, tam ze sesuté země noha, pohozené pušky a ruksaky, naše i ruské. Chvíli jsme se drželi, ale pak se na nás zas hnali Rusi. Řvali: „Uurááá ulaja!“, a naši prchali, nebylo je možno zadržet. Hnali nás až do posic, které jsme v noci vystavěli, a tam jsme se podporováni říšskými Němci ubránili. Po poledni jsme zas dobyli bývalé postavení a drželi je s Němci až do včerejška.

Bolest. To chápu. Smrt? Ano. Ale co s děsivým stavem mezi životem a smrtí, kdy se duše dosud drží roztrhaného těla? Krev je v hlíně a hlína v ranách, tepny ještě tepou, srdce se stahuje, plíce pracují. Odkryté orgány vykonávají ještě chvíli velmi názorně svou funkci, podobny modelu v přírodovědném kabinetu. Jak úpravně se vydal na onen svět otec mého spolužáka! Jedinou ranou do spánku, s účetními knihami pečlivě uzavřenými. A jak brutálně působila sebevražda našeho souseda, který se zastřelil v Hradišti u trati. Jen trocha krve zbyla na šterkovém náspu.

Prosinec 1916, Novosibirsk, Arne píše rodičům

Drazí,

po dlouhé době opět možnost napsat dopis, možná nadlouho poslední, neb nás straší, že ze z Irkutska bude možno posílat již jen feldpostky.

Při vyjednávání s babkami preclíkárkami se má panslovanská hatmatilka začala znenáhla měnit v ruštinu a už si přečtu i noviny.

Dozvěděl jsem se díky tomu mnoho neocenitelných informací: Car, když překročil v roce 1848 Karpaty, aby pomohl rakouskému císaři, pravil: „Franz, nezapomeneš?“, Ale Franz zapomněl. Navíc se pak ukázalo, že je špatný vládce i manžel. Prostě od našich novin se kromě té azbuky ani moc neliší.

V Novosibirsku jsme byli ubytováni v zajateckém táboře postaveném daleko za městem. Těšili jsme se na ubytování na pevné zemi, příjemnou to změnu po zavšivených vagonech. V nouzovém baráku nazvala skupina Pražanů ze samého nadšení svůj blok paland Žižkovem a již nastalo pojmenování uliček mezi postelemi. Na Václavském náměstí stála kamna, hlavní ulička byla ulicí Palackého a brzo byla tabulkou označena ulice Bartošova,

Rybná a další. Až se jednou podívám do Prahy, budu na náš barák vzpomínat. Nebude to však v dobrém.

Jak jen mohli Rusi uvyklí stavění ze dřeva a obeznámení se sibiřskou zimou udělat takovou kolosální pitomost? Kdyby nás chtěli pohubit hned, stálo by je to méně námahy a výsledek by byl týž. Barák postavili na zmrzlé půdě a prkennou střechu bez šindelů pokryli ledovatými drny. Obrovská místnost se zatlučenými okny nedala se vytopit ani vyvětrat. Sotva se kamna rozhořela, podlaha pod prkny se změnila v čvachtající bahno a ze střechy teklo. Do dvou týdnů bylo vše pokryto mazlavou plísní. Záchody nedostačovaly, tak každý konal potřebu, kde mohl. Umýt se a vyprat si nebylo kde. Stráže se s námi nebavily, prý to tak komandant goroda nakázal a odvolání nebylo. Po prvních dnech bedlivé ostrahy však vojáci pospávali ve strážní budce a nechali zajatce proklouznout. Samouživný komitét se za úplatu dostal do města již třetí den.

Předměstí Novosibirska je nekonečná vesnice s dřevěnými chaloupkami, chlívky, ovocnými sady a břízkami. Zaklepal jsem na dveře stavení ne chudého, ne bohatého, s vyřezávanou lomenicí. Nabízel jsem naše služby hospodyni, vypere-li nám prádlo a daruje-li něco do úst. Žena byla krasavice čerkeského plemene a její muž si ji přivezl z Kavkazu, kde sloužil na vojně. Byl tam zmrzačen a nyní se živil jako krejčí. Těžkou práci nezastal a měl pro nás, jako starý voják, porozumění. Jeho mladé ženě se navíc líbil Bořek, takže domluva byla brzo uzavřena. Chodívali jsme k nim na práci, pak i po sousedech a snesitelně jsme žili.

Ti, kteří zůstávali v baráku, jak přikázáno, nesnesitelně trpěli žízni. Na stavbu kuchyní se jaksi zapomnělo a přivážený čaj nestačil. Jedli pak nečistý sních a vypukla epidemie tyfu. Jednoho dne při návratu jsme viděli, že jsou stráže v táboře posíleny a nikoho ven nepouštějí. V tichosti jsme se vrátili ke krejčímu a ráno jsme se dozvěděli, že je tábor v karanténě. Naši druhové tam zůstali, bez léků a bez pomoci. Celá třetina jich pomřela včetně třiceti lékařů a mediků. Byli jsme otřeseni ruskou lhostejností. Viděl jsem to již u sedláků, kteří schvácené koně na útěku nechávali u cesty, ani je nevypřáhli a zraněné nedorazili. Nechali je trápit ještě celé hodiny.

Zajatce, kteří řízením osudu epidemii přežili, přestěhovali pak do prázdných kasáren ve městě. Tehdy jsme se k našim zas přidali, aniž to někdo zpozoroval. Teď nám teprve začal dobrodružný život. Novosibirsk se právě chystal na svátky a domy na hlavní třídě byly ozdobeny chvojm a papírovými girlandami. Trh přetékal zbožím, trojky zvonily a Rusky ve vyšívaných šubách následované služkami chodily po nákupech.

Tu jeden děda, furiantsky stojí na truhlíku, hvízdá a volá, kdo z pánů zajatců si chce přivydělat. Na nic jsme se neptali a hupli k němu do sáněk. Ukázalo se, že máme otloukat led z prkenného chodníku. Jenže jak, když nemáme rukavice? Rukavice jsme dostali, také papachy a celý den jsme se činili. Hospodyně nás co hodinu zavolala ohřát se, neb byla lačná novinek. Podávala čaj s dvojím chlebem a všemu se divila. Jak jen císařpána napadlo bojovat proti svaté a nekonečné Rusi? Vždyť žene vojáky na jistou smrt! Jak to že nemáme tak husté vousy, jako sibiřští mužici, a proč máme boty jako ženské a zdali jsme pohané jako Kirgizové. Když jsme se pak s ní před jídlem pokřičovali a před svatými obrazy poklonili, všechen ostych ji opustil a repetila, že jsem jí sotva rozuměl. Druhý den jsme řezali dřevo a u čaje nás už čekal celý ženský tribunál. Ptaly se, co se u nás jí, jaké slavíme svátky a dokonce, považ bráto, bez ostychu se ptaly, jaké nosí ženy prádlo. Hrozně je to zajímalo a já jen litoval, že jsem nedával lepší pozor, co to Anička šije. Zachránil nás Landa, který z krámu věděl, jak co vypadá i jak se to jmenuje. Kreslil jim prádélko na okraj novin a ony se chichotaly. Nakonec jsme dvojhlasně zazpívali a to už byly ženské docela naměkko. Podarovaly nás svatými medailonky a kopějkami a rozebraly si nás domů na práci.

Váš Arne

Květen 1917, Alův deník

Zastihla mě dnes zpráva o Arnově smrti v zajetí. Prý zástava srdce z horečky při zápalu plic. Nemohu tomu uvěřit, že by byl mrtev on. Můj bratr. Vždy o tolik schopnější a průbojnější. Že se nevrátí, že jej již nikdy neuvidím.

Únor 1919, matka píše Alovi

Milý Aloisi,

Máme teď samé pohřby, jeden legionář za druhým, i navrátilci ze zajetí. Mladý Landa byl doma jen osm dní a více si svobody neužil. Vrátili se útrapami zmoření, s plícemi chycenými, a chřipka je včil kosí. Bořík nadučitelů se vrátil a o Arne se prý dal zapsat do legií, ale pro nemoc nakonec nemohl nastoupit, proto jej poslali na Sibiř, kde to s ním tak zle skončilo.

Jak se začali vracet legionáři, pořád jsem ještě doufala, že se Arne vrátí a uniforma mu bude slušet zrovna tak, jako když odcházel na frontu. Třeba to tenkrát v Irkutsku spletli. Stalo se přece, že se nazvěstní najednou objevili doma v kuchyni. Ale co naplat, moje naděje končí.

Září 1937, dopis spolužáka Aloisi Kilianovi

Drahý Alo,

Mám pro Tebe důležitou zprávu. Potkal jsem v Praze po letech svého známého z vojny, který nyní pracuje v Bratislavě v městské knihovně. Byl v zajetí na Sibiři, stejně jako Tvůj bratr Arne a prý si na něj pamatuje. Dokonce spolu leželi v nemocnici a byl u Arnova úmrtí. Je srozuměn s tím, abych Ti dal jeho adresu a mohl by Ti povědět něco o tom, jak to s Arnem vlastně bylo.

Říjen 1937, Alův deník

Aloise Kiliana

Vrátil jsem se z ukvapené cesty do Bratislavy, kde jsem se setkal s s údajným svědkem Arneho skonu v lazaretě v Zairkutském Gorodku. Ukázalo se, že si Arneho již dost dobře nepamatuje a jednou mi dokonce popisoval něco, co prý Arne řekl o své rodině, ale zjevně se to týkalo někoho jiného. Říkal, že Arne se nachladil už cestou z Novosibirska, ale nikdo jej neléčil. Z nachlazení se vyvinul zápal plic s vysokými horečkami, které Arne přestál, ale za týden se horečky vrátily. Ležel prý hned vedle toho pána, četl si knihu, protože uměl již dost dobře rusky, když tu mu kniha vypadla a byl mrtev.

Ve vlaku jsem byl tak rozrušen, že jsem nemohl ani sedět a celou cestu domů jsem prostál u otevřeného okna na chodbičce. Proč jsem tam jen jezdil? Kdo ví, jestli se vzpomínka týkala opravdu Arneho? Nezískal jsem stejně žádnou jistotu ani představu, jen jsem rozjitřil staré vzpomínky.

Italská fronta

Červenec 1917, spolužák Kupka píše Alovi

Milý kolego!

Nebudeš tomu věřit, ale jsem už zase zpět v Brně. Skončil nám důstojnický kurs a byli jsme na výletě v Rjece. Viděli jsme krápníkové jeskyně, poloprázdný přístav, ponorku v doku (ta mne moc zajímala, mohl jsem si na ni i sáhnout!) a překrásné moře, modravé ostrovy, bílé plachty a parníky s chocholem kouře. Jen mne rušil ten vojenský drill, nástupy a rozchody, jako na školním výletě. Byli jsme pak v továrně, která bohužel dnes slouží vojenským účelům, ale zase mne zachvátil obdiv ke všem vymoženostem technickým, které se ve válce znamenitě rozvíjejí.

Následoval odjezd celé jednotky do Opčiny, odtud do Dutovje. Pochodovali jsem pak celé noci po serpentínách, na nichž bych byl býval jako turista okouzleně rozhlížel. Přes svatodušní svátky jsme bydleli v krasových jeskyních. Byly sice rozsáhlé, ale hlinitá podlaha skýtalá pramálo pohodlí. Objevili nás a těžká dělostřelba způsobila zhroucení mnoha jeskynních kleneb. Zákopů nebylo, protože ve skalách kopat nemožno. Chránili jsme se zídkami z vápencových kamenů, na kterých byl tu i tam vidět počínající krápníček, ale nebyla to ochrana dostačující. Navíc nebylo kam ustupovat.

Moc jsem toho nenabojoval. Najednou náraz do stehna. Uvědomil jsem si, co se stalo, až když jsem cítil stékající krev. Saniták mi přiložil obvaz a šel jsem zpět. Kulky se odrážely od skal a pršely na nás vápencové úlomky. Večer v jeskyni mi ránu ovázali znova a to jsem již jen vrávorál. Do špitálu se nebylo možné dostat pro silnou střelbu. Zkoušel jsem to, ale výbuch mne zavalil hlínou a kamením. Ležel jsem na úbočí až do večera a po setmění vydal jsem se dále hledat pomoc. Sestupoval jsem z hor cestou mrtvých. Všude ležela těla temně se odrážející od bílých skal. Ne nadarmo se vápenec nazývá selenit. Svítí odraženým světlem právě tak jako luna a měl jsem v té noci pocit, že kráčím po měsíčním povrchu doutnajícím světlem. Člověče, já jsem v jednom okamžiku přestal cítit únavu, přestal jsem slyšet a žil jsem jenom očima. Viděl jsem i ve tmě podivně jasně. V jednu chvíli jsem si nebyl jistý, jestli ještě žiju. Víš, jak jsme se dohadovali, jak asi vypadá čistý život ducha, ducha osvobozeného od těla, tak asi takhle nějak. Logika mne ale neopustila. Kdybych byl už mrtvý, šel by nás celý zástup. Jdu-li sám, asi jsem to přežil. Dobelhal jsem se do jakési vesnice, kde jsem od sanity dostal protitetanovku a nový obvaz. Pak si vzpomínám, že jsem jel žebříňákem a automobilem, ale všechno se mi plete.

V Opčině jsem se dozvěděl, že mí druhové na tom místě do jednoho padli, neb těžká dělostřelba je po mém odchodu zaměřila. Ve skále vytesaná cesta se zřítila a pohřbila živé s mrtvými. Sanitním vlakem jsem se dostal do Zagrebu, kde jsem užíval dobrodiní desinfekce, důstojnické menáže a četby Maeterlincka. Po měsíci odeslali mne domů.

Tvůj Kupka

Listopad 1917, Villanova, Alův deník

Rychlý postup přes italskou hranici a vpád do báječné roviny hornoitalské až sem k Tagliamentu, mi nikdy nezmizí z paměti. Jaká škoda tak kultivovaného kraje pro válku! Nacházíme se blízko krásného města st. Daniele del Friuli, tak krásného, jak je možno jen v Itálii. Jeho terasy se odrážejí od zasněžených alpských svahů a stíní je štíhlé cypřiše.

Listopad 1917, Conegliano, Alův deník

Přešli jsme před dvěma dny Tagliamento a celou noc putovali kamenitou krajinou spláchnutou jeho jarními přívaly. Noc byla chladná jako noci v horách a měsíc ledovatě svítil. Město je rozbité a jeho aleje polámané. Naši němečtí spojenci se tu chovali jako vandalové, co neodnesli to nesmyslně rozbili. Krade se, co tu zbylo po uprchlých obyvatelích a zbylo toho hodně. Stejně to domů nikdo nedonese. Chodíme sem tam bez účelu, bez střechy nad hlavou jako tažné husy, které ztratily paměť. Ubytoval jsem se v jednom bytě italskou rodinou nakvap opuštěném a cítím se jaksi sám vinný za to pohodlí dobyvatele.

Dnes jsem byl v noci v sále zdejší akademie a sám jsem v těch velkých prostorách v záři jediné svíčky hrál na výborné staré pianino. Světlo se odráželo v zrcadlech a vítr vál rozbitými okny vzdouvaje závěsy. Jsem barbar, kterého dobyla dobytá země. Také bych si vymyslel svaté pouti, jen abych měl záminku vraceti se sem ze svých severních močálů.

Červen 1918, Collabrigo, Alo píše spolužáku Kupkovi

Drahý příteli,

tak nás ten útok přes Piavu nakonec přece jen neminul. Žijeme zde v úpravné dědince na úpatí Alp a zotavujeme se. Je to jen chvilka od těch hrozných zážitků, než zdá se to nekonečně daleko. Hledím na kymácející se vrcholky cypřišů, je to však jakýsi jiný, cizí svět, připadám si, jako bych se díval obráceným dalekohledem, jakoby věci uhýbali před mýma rukama, jakoby se tráva ode mne odtahovala, jakoby mraky nechtěly přebývat nad mou hlavou. Cítím se být vyjmut ze světa běhu, neboť jsem přešel zpět podsvětní řeku.

Mysleli jsme si, že už je válce konec. Přearadili mne k trainu jako posledního mužského člena rodiny a to mně dost možná zachránilo. Sarže vyčkalý třítýdenních vydatných dešťů a vyhnaly nás přes stoupající řeku do příkrého kopce Montella. Je to takový nevýbojný krajinný prvek, z jehož východního úbočí si po tisíciletí ukrajuje Piava při jarních povodních. A my jsme museli útočit zrovna proti tomu svahu.

Ku konci operace jsme uvízli stísněni mezi rozvodněnou řekou a nepřátelskými liniemi, na kuse půdy rozrývané granáty, v ohlušujícím ryku, v zášlezích ohně a gejzírech hlíny. Už jsme nikomu žádné jídlo nedopravovali, z kuchyně zbyla jen hromada šrotu a sami jsme měli hlad. Páchl spálený ekrasit, krev a rozkládající se mrtvoly. Tváře jsme měli žluté od bláta, zarudlé oči a vypadali jsme jako mátožná strašidla, jako nějaký ďáblův spratci. Nedovedu si představit hroznějšího pekla, než to, které jedni lidé připravují druhým. Chvillemi jsem si zoufale přál, aby to na chvíli přestalo, zacpával jsem si uši, měl jsem pocit, že to už nevydržím, půl hodinu ticha! Ale ti tam na druhé straně snad ani nebyli lidmi, pálili pořád dál a už jsem jen resignovaně čekal, až se do mně někdo trefí. Kolem mne se kácely postavy jako hadroví panáci avšak já jsem zůstával nezraněn, jako bych byl neviditelný.

Žalostné zbytky, které z naší rotý zbyly, se přepravily v noci z 21. na 22. zpět přes Piavu. Mosty a lana byly pryč, vody po prsa, ale byla tak prudká, že se nedalo brodit. Museli jsme udělat v ledové vodě řetěz, kolem kterého se vojáci prodírali proudem. Když se však měl řetěz rušit, někomu uprostřed povolily nervy a pustil se. Voda unášela nebohé lidské mravence obtížené plnou polní, zatímco u obou břehů se zbytky řetězu křečovitě držely a vytahovaly druhy z vody. Dostal jsem se náhodou na správný břeh, zatímco dvě desítky mužů zůstaly na straně Montella, kde do nich začali pražit ze strojní pušky. Mysleli jsme, že to útočí Italové, ačkoli ti byli již tehdy zatlačeni daleko za Montello a jejich fronta byla

prolomena. Ve skutečnosti to byli naši a ve tmě nás měli za Italy. Stále další a další zbytečné oběti, jakoby to nemělo mít konce.

Velká většina těch, kdo četli zprávy v novinách, netušila, kolik tragédií se odehrálo na těch několika kilometrech fronty. Kolik lidské bídy bylo zapotřebí, aby se naplnil sloupec zpráv. Sto tisíc mrtvých. Chápete to? Sto tisíc lidských osudů!

Hned na začátku ofensivy, ráno po útoku přes řeku, zůstala na ostrůvcích v proudu skupina raněných, kteří nemohli plavat a čekali tam, až je někdo dopraví do bezpečí. Voda stoupala a brala jednoho za druhým, jak tam tak leželi a nemohli se ani postavit. Slyšel jsem jejich děsný nářek a volání o pomoc, ale nemohl jsem nic dělat. Nic. A to je jen jedna z epizod, ty další už nemůžu popisovat. I tak si vyčítám, že to píši.

Nejvíce mě zasáhla smrt našeho profesora dr. Hrubana. Uplatili jsme se spolužáky feldkuráta, aby odsloužil obřad jen pro něj a doprovodili jej k hrobu, který jsme pro něj vykopali mimo pohřebiště. Mají tam, naši bratři, každý svůj křížek se jménem, ale pod ním je hromadný hrob.

Tvůj Al.

Červen 1918, Collabrigo

Po vydatném dešti se vyjasnilo a my jsme využili krásné vyhlídky na vinice a klikaté cesty mířící k bílým usedlostem. Jsme zde od včerejška a odpočíváme po bitvě na Montellu. Nějak se mi ztratil smysl pro čas, stejně tak, jako se mi tam nahoře ztratil smysl pro prostor. Vykouřila se mi z mysli i všechna hlediska životní.

Povaluji se pod cypřišem na hřbitově v Collabrigu a poslouchám cvčka, který vystrkuje tykadla z pukliny náhrobního kamene a hovor dvou vídeňáků, kteří na věži kostela bez střechy drží hlídku u kulometu.

Září 1918, Grado

Vrátil jsem se z dovolené v Hradišti, pomalu balím a chystám se na studijní dovolenou. Loučím se s Itálií a nepostihle krásným mořem. Jestli já ho ještě někdy uvidím? Všichni vědí, že válka končí, ale střílí se pořád. Pečuji o zásobování trainu, ale nic pořádného se nedá koupit. Obstaral jsem vagon marmelády a teď se mi všichni posmívají.

Doma vládne velké vlastenecké nadšení, ale je mi celé nějaké cizí. Pomáhal jsem sestře s dobročinným stánkem na táboře lidu a měl jsem co dělat, abych se udržel na nohou. Bylo mi v davu úzko, co chvíli jsem byl zalitý potem a cítil jsem se úplně prázdný. Jako bych měl v zádech dvířka, jako bych byl vybrakovaný oltář, dvířka otevřená a sanktisimum pryč. Už ráno jsem se plížil na místo s rozkládacím stolkem pod paží s pocitem, že zubatý hřeben protěší střechy byl ždy spícím drakem, který jen čeká, aby mě mohl sezobnout z ulice jako malinu. Sestra radostně švitořila, úsvit byl sírově žlutý a nebe nebezpečně nízko.

Ze vší politiky je mi nanic. Jen doufám, že jako po mnohých velkých válkách zavládne ve světě národnostní tolerance a člověk bude moci být především občanem civilizovaného světa.

Vzpomínky na Zborov

Autentická vzpomínka na bitvu u Zborova pochází z dopisu budoucího Alova švagra Čenka, ruského legionáře a pozdějšího člena odboje, který zahynul za protektorátu.

Prosinec 1919, Tokyo, Čeněk píše rodičům

Neslyšeli jste o mně od patnáctého roku, kdy jsem byl zajat, protože jsem vstoupil do srbských legií a naši poštu nedoručovali, protože jsme vlastně nebyli zajatci. V roce 1916 se začalo agitovat za vytvoření československého pluku. Zpočátku jsem pro to nebyl, poněvadž to vypadalo jako bychom se báli jít na frontu. Zprvu se československá legie chtěla přepravit do Francie na západní frontu a někteří spojenci se na to dívali tak, že se ve skutečnosti chceme vyhnout bojům. Chování srbských důstojníků k nám se ale tak zhoršilo, že jsem po svolení srbského velitelství byl převeden v únoru 1917 do služby Československé střelecké brigády, která stála okolo Sarn. Stal jsem se velitelem českého výzvědného oddílu, který byl přidělen k ruské armádě. S touto jednotkou jsem provedl výcvik dle svého vlastního plánu, což se mi později velmi hodilo, jak při výzvědných akcích, tak i v bitvě u Zborova. Tam jsem byl vyznamenán a jmenován velitelem brigády.

V noci na 22. června 1917 jsme u Zborova od Rusů přejali zákopy o celkové délce šest verst (sto vojínů na kilometr fronty). Byly napůl zasypané, zemljanky znečištěné a okolí pokálené. Vojákům dalo mnoho práce uvést je do obyvatelného stavu. Při tom velitelé trnuli, dodají-li nám Rusové střelivo a munici. Obavy se ukázaly být oprávněné, protože nám munici sice poslali, ruští vojáci ji však raději zakopali, než by nám ji dali. Takovou nedůvěru vůči nám rozdmýchali bolševici. Naši vojáci však munici včas našli a vykopali. Čekali jsme na povel k útoku, ale ten stále nepřicházel. Naši vojáci během čekání přicházeli stále více do styku s ruskými vojáky, viděli jak vypadá jejich bojová morálka a velmi zneklidněli. Jedna četa si krátila čekání domáckou výrobou bojové standarty, kterou pak rozjařeně přijala celá rota a byl metán los o to, kdo ji ponese do boje.

Na poradě velení byla nakonec dohodnuta resoluce k profesoru Masarykovi s žádostí o stažení české brigády z bojů, neboť její podpora ze strany ruské armády byla tak malá, že hrozilo její bezúčelné vybití. Žádali jsme proto o převod k vojskům spojenců do Francie a chtěli jsme se účastnit bojů na západní frontě. Resoluce nakonec odeslána nebyla, protože jsme v zápětí (v noci na 2. července) dostali povel k útoku.

Obdrželi jsme rozkaz útočit ve čtyřech vlnách, což byl nesmysl pro malý počet našich vojáků. Proto jsem navrhl, aby byly utvořeny nevelké skupiny, kteří mají rychle proniknouti do nepřátelských postavení a českým či německým pokřikem a poplašnými zprávami dezorientovati nepřítele a přimět jej k ústupu. Útok ve skupinkách místo v rojnici měl také znesnadnit zaměření nepřátelské dělostřelecké palby. Skupinky jsme utvořili po 8 vojákích, tak jak spolu spali v chatkách a cestovali v těpluškách. Zopakoval jsem systém, který se mi osvědčil při výcviku rozvědčků.

Hned dopoledne pronikly oddíly kpt. Gajdy do nepřátelských pozic, ale z pozorovatelný bylo vidět, že levé křídlo je labilní a vojáci pobíhají sem tam, někteří se dokonce vracejí. Rychle jsem přeběhl svou část zákopů, kde sloužili mí bývalí rozvědčíci a vyslal jsem je, aby na svém úseku zajali, odzbrojili nebo zlikvidovali polní stráž, spojovacími zákopy pronikli do nepřátelského postavení a napadli osádku zezadu, protože zepředu ji dostatečně poutá útok.

Sám jsem vyrazil z předsunuté hlídky, přeskákal jsem drátěné překážky a po překonání stráže skočil do nehlídaného zákopu. Přerezal jsem telefonní vedení a pak jsem se sešel se svými úderníky. Pronikli jsme až do třetí linie zákopů a zezadu jsme se s hurónským řevem

vrhli na nepřítel. Výsledek byl překvapivý. Většina se okamžitě vzdala a mezi nimi mnoho Čechů, hlavně Jihočechů. Část z nich si strhala insignie a v rakouských uniformách dále bojovala na naší straně. Tak jsme poměrně rychle vyčistili zákopy před našimi jednotkami, jejichž postup zarazilo až kulometné hnízdo obsluhované Čechy. To jsme také zlikvidovali, bylo však nutno všechny postřílet. Průlom fronty jsme pak rozšiřovali jižním směrem. Pomohli jsme ještě Finům vniknouti do nepřátelských zákopů a pak jsme se vrátili do původního úseku.

Ve čtvrté linii zákopů jsme narazili na dělostřeleckou baterii, kterou jsme napadli z boku. Dělostřelci nestačili již otočiti děla, aby se bránili kartáči, a prchli nejbližším spojovacím zákopem. Bratr šikovník Bárta nelenil a ihned s bratry otočil alespoň jedno dělo a vyslal několik ran za ustupujícími. V poledne jsme dobyli v celém svém úseku poslední linii nepřátelských zákopů a tím pro nás bitva u Zborova skončila. Celá československá brigáda zajala 6000 nepřátelských vojáků a ukořistila mnoho materiálu. Při tom ztratila 190 mužů a 700 bylo zraněno.

Toto vítězství mělo význam spíše politický, než strategický, protože ruským velením nakonec nebylo řádně využito

Červenec 1927, spolužák Kremer píše Alovi

Kamaráde!

Díky za lístek, kde se ošklíbáš nad nabubřelostí oslav bitvy u Zborova. Tys byl vždycky státotvorný jak ti Češi ve vídeňském parlamentě. Většinou si nějakými propagačními kecy hlavu nelámu, neb agrárníká partaj mne zavaluje takovou auguaiášovskou záplavou žvástů, že bych utonul, kdybych to měl brát na vědomí. Chodím po těch břechkách jako Ježíš po hovnivých vodách.

Je to těžká věc znepokojoval lidi vyvracením legend o naší slavné minulosti. Po většině občanů nemůžeš chtít intelektuální poctivost. Vžilo se, že posledním úspěšným buřičem byl Masaryk a že je nevkusné ho napodobovat.

Ovšem ne že by Zborov nebyl k zamyšlení. Filosofie dějin, to je moje. Dává to snad smysl mydlit se s bolševiky někde na Sibiři a dosíci tím osvobození národa umístěného o pár tisíc kilometrů západněji? Nedává. Logika dějin je však v tom, že nic nejde normálně. Není možno se normálně dohodnout s velkými národy, že Češi si chtějí vládnout sami v nějaké formě autonomie. Co třeba rakouská federace? Ne a ne. S Rakušáky a Maďary nebyla řeč. Velmoci, kterých se to zase tak moc netýkalo, byly ochotny o nárocích nějakých Čechoslováků diskutovat jen v rámci svých velmocenských piklů. A Češi museli vyskakovat, dělat opičky a upoutávat pozornost. Tři tisíce legionářů úspěšně markýrovalo, že jsou bojovný a energický národ a Masaryk s tím veleúspěšně operoval v politice. Při vší účtě, tihle dobrodružní filosofové, kteří trpí máníí rozhýbávat dějiny, jsou pozoruhodná cháska. Tatičkovi Masarykovi se povedlo, na co sáhl, ale byly to podniky notně podezřelé.

Jenže ouha, věc má háček. Mrtví u Zborova jsou mrtví doopravdy, ne dočasně. Nad tím se nedá jen tak mávnout rukou. Nedá se říci, že ti vojáci byli jenom prostředkem k uskutečnění politické změny tj. nějakého relativního dobra. To by se lidi naštváli. A tak z relativního dobra uděláme absolutní dobro, chaotický vývoj se začne vydávat za materialisaci národní idey nebo nějakého historického zákona a nakonec tu máš nějaké dobrovolně mrtvé.

Já mám také pěkný příklad citát: „Pět let jsem bojoval, viděl jsem mnoho padlých. Ale jen jednou, u Zborova, jsem viděl padlé s úsměvem na tváři. Byli šťastní, že padli za svobodu.“ To napsal Rudolf Medek. Představ si, takový nesmysl! Ale zlidovělo to. Slyšel jsem dokonce

vyprávět jednoho generála na přednášce, že to na vlastní oči viděl. Výmysl a skutečnost se prolínají tak, že je již nerozpleteš. Na nejdivočejší fantasie najdeš očitě svědky a do očí bijící pravdu Ti všichni zapřou.

Mimochodem, podle toho, co píše, by musel být Medek vůl jak lev. Poznal jsem ho však při nějakých manévrech ve Zlíně a je to bohém a bonviván, taky trochu pavián a šašek s těmi svými sto padesáti centimetry a plechovou hrudí, ale venkoncem milý člověk. Já ti mám pocit, že mu ty jeho vlastenecké žvásty nejdou nijak od srdce a že to je ryzí obchod.

Legendy zakrývají skutečnosti, že ti, kteří chtějí vládnout a nějak lépe organisovat svět, se neobejdou bez toho, aby svých bližních užívali jako pouhopouhého prostředku. Podle mne, to Masaryk musí vědět, proto mu tak záleží na náboženství. Nejspíš chápe, že i on potřebuje odpuštění

Tvůj Kremer

Červenec 1936, Čeněkův proslov o bitvě u Zborova

Vojáci,

Bylo to na Bílé Hoře, kdy naposledy vlály nad českými pluky národní prapory. Jak bylo možno, že vojny husitskými po celém světě proslavený stát český dal se během třicetileté války téměř cele vymazati z mapy svobodných států?

Ve světové válce jsme znovu vztyčili prapory národních barev do boje proti Němcům, našim odvěkým nepřátelům. Vojáci naši, kteří se sjeli z různých částí fronty ke Zborovu, byli plni bojového nadšení, které však nacházelo odezvy jen u kozáků. Rusové byli úplně apatičtí, ale naši vojáci za zpěvu písní obsadili přidělený jim úsek zákopů a se zpěvem šli pak do boje...

Po bitvě se celá brigáda účastnila pohřbu těch, kteří s úsměvem na rtech padli za ideu samostatnosti. Cítili jsme k nim nezměrnou lásku a úctu, neboť oni svou krví oslavili po celém světě jméno československého vojína, dědice husitských tradic...

Červenec 1936, Alův deník

Švagr mi poslal svůj projev k vojákům při příležitosti výročí Zborova. Prý se s tím hrozně nadřel. Já bych tu světovou válku z veřejných projevů snad ani nepoznal. Mrtví s úsměvem na rtech. Taková blbost. Byli snad dobrovolně mrtví? Četl jsem dokonce článek, který popisuje, jak se u Zborova setkal otec na rakouské straně se synem na straně Ruské. Otec dal nejdřív synovi facku, že na něj střílel a pak si padli do náručí. Vztekal jsem se, když jsem to četl. Přetahoval se ve mně smích a pláč. Vždyť jsem tak mohl potkat bratra Arneho. A jaký to byl šok, když jsem po válce zjistil, že i v bitvě na Montellu, kde jsme tolik strádali, bojovali na italské straně čeští legionáři! Nechápu jaký smysl dějin v tom může někdo vidět.

Stejně se ví, že v noci před bitvou u Zborova spadl nějaký ožralý Fin do rakouských zákopů a při výslechu řekl přítomným Jihočechům, že proti nim budou útočit čeští legionáři.

Červenec 1937, Alo píše spolužáku Kremerovi

Milý kolego,

posílám uctivé pozdravení z rodinné dovolené a drobný příspěvek k naší debatě o oslavách Zborova. Jak tak tato památná událost schází z živé paměti, stále méně mi vadí

bezmyšlenkovité blábolení o úsměvech padlých a husitské tradici. Letos ovšem dostalo mé mudrování nový směr v obci Kuřimi, ležící v přívětivé krajině nedaleko města Brna. Byv pozván coby vzdělavatel zdejším Sokolem, zúčastnil jsem se svrchu zmíněných oslav, které se konaly na vrchu po staletí známém jako Cimperk, pod dojmem nových tradic však přejmenovaném na Zborov. Svátek s velikým ohněm býval věnován památce Jana Husa a od války je obohacen o upomínku Zborova. Sokolové říkají, že jdou na Zborov pálit Husa.

Při západu slunce jsme vystoupili na vrch s malebným rozhledem a před zapálením ohně měl starosta řeč, v jejímž závěru poprosil o dobré počasí o žních. Naplnila mne posvátná úcta ke schopnostem lidového synkretismu. Dopadneme jako věrozvěstové. Skrze naše nové svátky vždy znovu proroste obřadní tanec slunovratu a slovanský kult plodnosti či keltský belthine.

Tvůj Al.

Červenec 1968, Alův deník

Pomáhal jsem dnes Máše dělat pořadatelskou službu na Medlánském kopci zvaném Medlaňák, kde Sokol Královo Pole, nyní Spartak Královopolská Brno, spolu s obnoveným skautem, uspořádal okresní kolo Zborovského běhu branné zdatnosti. Nálada byla velmi přívětivá a den skončil tanečním večírkem v sokolovně. U stolu pro význačné hosty se objevily legionářské uniformy, uniformy anglických letců, slovácké, skautské a sokolské kroje. Sekretář obvodního výboru strany zahájil řečí o demokratických tradicích socialistického státu, do kterých samou benevolencí málem zahrnul i Radegastovy žrece. Jisté politické uvolnění je viditelné všude.

Myslel jsem na to, jak se v poklidné mírové atmosféře kupí symboly různých svátků, jak jsem to kdysi viděl v Kninících, kdy u vatry připomínající bitvu u Zborova a církevního reformátora Husa, žádal starosta bohy o dobré počasí při žních. Teď se přidají angličtí letci, Marx a Engels a možná ještě Tyrš, a naši potomci se již budou domnívat, že to jsou jména slunečních heroů, které si připomínáme při slunovratu. Jistý vzpomínkový sentiment nastoupil na místo vlastenecké nadšenosti. V podivném rozpoložení jsem prohlížel expozici historického klubu vojenské techniky nerozlišující příliš výstroj první a druhé války. Člověk měl pocit, že u Zborova bojovali legionáři s Američany proti nacistům. Pánbůh se Zborovem, Zborov s námi. Amen.